

Urban Šifrar

Kdo ve?

Rahel, komaj zaznaven srh me spreleti vsakič, ko preberem to vprašanje. Ne dojemam ga retorično. Nasprotno, njegova nedoločnost me vznemirja – česa se pravzaprav tiče? – hkrati pa mi prav nedoločnost daje slutiti, da se v resnici usodno dotika vsega; in miru mojega duha še prav posebej. Sicer pa mi veskozi prihajajo na misel verzi, v katerih je vprašanje zares postavljeno retorično: “Kdo vé / kragulja odgnati, ki kljuje srce / od zore do mraka, od mraka do dné!” – in s pesnikom se lahko le spomnim svojega stanu, odneham s tarnanjem ter se potopim v prevzemajoči me nemir.

Straši me misel, koliko ljudi bi na “Kdo ve?” z neznosno lahkotnostjo odgovorilo: “Jaz.” straši me, koliko različnih domnevnih védenj bi od njih čul že o eni sami, morda povsem nepomembni stvari, kaj šele o ključnih, smrtno resnih rečeh. In straši me, kako zlahka se med njimi najdem tudi sam, kako hitro zapadem skušnjavi udobne, nekritične utopitve v razmetani kavč nešteti slišanih ali prebranih informacij, ne da bi le-te pretresel s sitom uma, jih pospravil in razvrstil ter resnična spoznanja ponotranjil.

A kaj sploh imam v mislih, ko trdim, da nekaj vem? Glagol “vem” je v praslovanščini prvotno pomenil “videl sem”. Latinski ekvivalent “sicere” pa se pomensko (tudi v grščini in sanskrtu) navezuje na besedi “ločevati, razdeliti”. Izvorno torej lahko trdimo, da védenje – vsaj v našem jeziku – izhaja iz vidnega izkustva, hkrati pa pomeni tudi ločevanje, razlikovanje med idejami in informacijami. A izmuzljivost pojma se hitro pokaže pri zamenjevanju izraza s sorodnim “verjamem”, ki pa dobesedno izhaja iz zveze “vero vzeti” in se, če sledimo etimološkim izhodiščem, pravzaprav ne nanaša na isto stvar, saj gre pri veri za pojem na drugi ravni, ki ga težko površno primerjamo z bolj imanentno zvenečim védenjem o dejstvih, dasiravno so le-ta lahko zelo duhovno utemeljena in kompleksna.

Prva težava, na katero sem pri teh definicijah naletel, je, da ljudje že dolgo nismo več v položaju, ko bi mogli vedeti – spoznati za resnično – le tisto, kar vidimo na lastne oči. Neustavljiva globalizacija in tehnološka revolucija, predvsem pojav možnosti brezžičnega prenosa informacij, sta pripeljali do tega, kar je ameriški bibliotekar R. D. Rogers opisal z besedami: “Utapljamo se v informacijah in stradamo znanja.” Vsak uporabnik svetovnega spleta je hočeš nočeš vsak dan deležen toliko informacij, kolikor jih človeku ni bilo treba sprejeti nikoli v zgodovini, zato je ignoranca, kot v *Hoteni nevednosti* razmišlja tudi Tomaž Grušovnik, do neke mere potrebna in celo nujna. V tem kontekstu prav tako ni nenavadna tesnoba, ki ob vsem tem preveva sodobnega človeka; tesnoba, ki jo je denimo v *Prerojenju* tako močno čutil Srečko Kosovel: / Sam, sam sam moram biti / da pozabim misliti in govoriti / in da občutim v sebi le eno veličast / vesoljstva tihega: Rast. / In še druga sodobnemu človeku dobro znana misel je v tej pesmi prisotna pri pesniku Krasa: misel, da v poplavi informacij s svojim razumom ne moremo ničesar več odkriti, pač pa to lahko dosežemo s svojim molkom, “kakor z molitvijo pred najsvetejšim oltarjem”. Slednje je pravo nasprotje nezadržnega napredka nekaterih znanosti, ki se ženejo v preiskovanju sveta, hkrati pa so, kot je poudarjal C. G. Jung, le pobeg od nas samih, saj je “laže iti na Mars ali Luno, kot soočiti se z lastnim jazom.”

A čeprav sta uteha in modrost, ki ju najdem v umetnosti, v omenjenem *molku*, izjemnega pomena, se z informacijami vendarle moram nekako soočiti, jih zbirati in med njimi izbirati z lastno pametjo. Sicer lahko moje mnenje postane zvežčič *prepričanja*, ki ga morda privlečem na dan le, kadar mi koristi, morem pa ga tudi preprosto prodati, posoditi, zastaviti, ga ponesreči izgubiti ali pa ga zamenjati za javno mnenje ali kakšen predsodek – kot ljudje počnejo v satirični Cankarjevi črtici O človeku, ki je izgubil prepričanje.

Kako naj torej preprečim, da bi bil prepričan, da nekaj vem, v resnici pa bi živel v zmoti? Hitro ob tem vprašanju pomislim na metodo, večščino, ki so jo pred tisočletji razvili krščanski puščavniki in je

obširno popisana v znameniti Filokaliji, pa tudi v delih sodobnejših teologov, kot je denimo Tomáš Špidlík; to je umetnost očiščevanja srca. Pri tem gre seveda prvenstveno za razločevanje duhov – dobrih in slabih misli – ter skrb za čistost duše, medtem ko se tu osredotočam na preverjanje informacij, a vseeno je moč najti kar nekaj vzporednic.

Pri obojem je tako eden prvih korakov nenehna budnost uma, ki predpostavlja tudi njegovo ponižnost. Ponižnost priznati, da ne vem, oz. da vem kvečjemu to, da ničesar ne vem, je nujna za začetek pridobivanja znanja. Kristjanu bo takšna drža jasna zato, ker priznava nad seboj Boga, ki je Modrost, vsevedna Beseda, ki se nam prav v ponižnosti (ko postanemo kakor otroci ...) razodeva v vsej svoji bridkosti in lepoti, medtem ko bo ostalim (kakor Sokratu) zadoščal tudi drug motiv. In tako kot moram za uspešno varovanje srca prestreči vsak predlog, vsako misel, ki trka na vrata duše, moram tudi v svojem primeru vsak prebran ali slišan podatek osvetliti s svetilko uma, neprestano razkrinkavati prevare, "fake news" in ideološko motivirane zapise, ki se tako pogosto pretkano zakrijejo za denimo estetskim oblikovanjem spletne strani ali časopisa, ki daje vtis gotove legitimnosti, ali pa za znanstvenim slogom pisanja ali zvenečim imenom premnogih lažnih prerokov.

Da bi mi to uspevalo, je po mojem mnenju ključno dvoje: brati knjige in poznati zgodovino. Tako kot puščavniki priporočajo odlično poznavanje evangelijev, da lahko z Jezusovimi besedami govorim zoper demone, mi tudi v boju proti lažnim informacijam ne preostane drugega, kot da preprosto čim več berem – začenši z leposlovjem. Vsaj moja lastna izkušnja je takšna: skoraj za vse, kar morem danes razmišljati, se moram zahvaliti knjigam; posebej branju v zgodnjem otroštvu, pa vse do danes. Branje je zagotovilo, da človek ne zapade ozkosti pogleda; dviga nas, da vidimo preko zakoličene poti nekritičnega sprejemanja vsega, kar slišimo z nazorsko najbližje strani. Skupaj z branjem pa je ključno poznavanje zgodovine – bolj, kot se vanjo poglobljam, bolj spoznavam, da se nam danes ne dogaja skoraj nič, kar ne bi naši predniki že prestali in izkusili na lastni koži – rek Historia magistra vitae est se vedno znova potrjuje.

A splošna razgledanost in modrost dandanes včasih nista dovolj. Nazoren primer iz trenutne situacije je denimo vprašanje varnosti in moralnosti pridobivanja cepiv zoper covid-19. Četudi si je stroka (bolj ali manj) edina, da so le-ta varna, kroži o njih ne le nešteto teorij zarot, ampak tudi legitimni pomisleki – spomnimo se le, kolikokrat se je znanost v preteklih desetletjih zmotila in po nekaj časa obrnila ploščo, da niti ne omenjamo, kako needina je v presoji moralnosti pridobivanja teh cepiv Katoliška Cerkev.

V takšnem primeru je jasno, da svojega prepričanja ne morem osnovati na lastni izkušnji – ob preiskanju vseh mogočih virov in podatkov je moja edina možnost, da na koncu nekomu priznam avtoriteto in rečem: tebi verjamem. Zopet gre za do neke mere podoben odnos, kot ga je zaslediti v patrističnih spisih – odnos med učencem in duhovnim učiteljem. Učitelj je lahko le nekdo, ki je izkušen, moder, ponižen in je premagal svoje strasti; in tudi danes morem s previdnostjo zaupati le nekomu, ki mu brezpogojno lahko priznam, da je od mene mnogo izkušenejši, polnejši spoznanj in bolj razgledan, hkrati pa iskren in ga ne vodijo strasti – ideologije, predsodki in podobno.

Ob vsej previdnosti, ki jo zbiranju in izbiranju pravih informacij posvečam, pa ne smem pozabiti, da je ključno vendarle to, kako vse pridobljene podatke ponotranjim, se nanje odzovem in kako iz njih črpam za kritiko ter grajenje boljše osebnosti in družbe. Tu nastopi tudi moja intuicija, glas podzavesti, ki mi sporoča, kaj je zares pomembno, in mu je vredno prisluhniti že zato, ker razkriva najgloblje interese, jedro moje duše, ki je moji zavesti običajno zakrito s plastjo manj pomembnega. Velika skušnjava, ki se ob današnjem morju novic iz vsega sveta izjemno močno kaže, je, da v vesteh o grozotah, ki se dogajajo na drugem koncu sveta, pogosto najdem pozabo svojih lastnih problemov, ki bi se jim moral posvetiti. Od mene bi terjali resnično soočenje, a obenem bi nanje morda v resnici lahko vplival in nekaj spremenil. Veliko lažje je opravičiti svoje sicer (pod)povprečno osebnostno stanje s politično-družbenim aktivizmom. V tem duhu dobro razumem Jordana Petersona, ko Žižku zatrdi, da celo od Severnokorejca pričakuje, da najprej pospravi svojo sobo, šele nato pa se loti

spreminjanja družbe – a hkrati razumem tudi Žižka, ki, obratno, vidi pogosto težavo v tem, da občutku moralnosti zadostimo z minimalnim dejanjem – denimo recikliranjem plastenke – s tem pa privzamemo, da smo storili vse, kar smo mogli, in lagodno, brez protesta živimo naprej. Spoj njunih idej vidim v tem, da eno – prenova sebe ali prenova družbe – nikoli ne sme postati izgovor za neopravljanje drugega. In kdo jasneje govori o tem kot personalist Nikolaj Berdjajev, po katerem tega dvojega niti ni moč ločevati, pač pa gresta obe aktivnosti vedno z roko v roki. Ko se osvobajam, ko delam na sebi, ne morem preprečiti, da me ne bi težile, obremenjevale napake v družbi; istočasno jih moram odpravljati.

Ob vsem tem lahko končno ugotovim le, da moj nemir ob začetnem vprašanju ni potešen niti vprašanje zares odgovorjeno. Dogaja se nekaj boljšega: vprašanje spočenja vedno nove ideje in pušča odprt prostor rojevanja, prostor, ki se zdi prazen, a ga v resnici napolnjuje Beseda. Beseda – Bog, ki ni lahek, 'go-to' izhod iz zahtevnega vprašanja, ampak ravno obratno: Kierkegaardov strah in trepet ...

In prihodnost? Sposodil si bom besede Andreja iz drame Karola Wojtyła – Prihodnost ostaja zame neznanka, ki jo zdaj sprejemam mirno. Ljubezen je premagala nemir. Prihodnost je odvisna od ljubezni.